

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Duitslands korte lontje.

Graaf, B.A. de

Citation

Graaf, B. A. de. (2010). Duitslands korte lontje. *Trouw*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/16523>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/16523>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

2 of 3 DOCUMENTS

deVerdieping
Trouw
 Trouw

4 december 2010 zaterdag

Duitslands korte lontje

BYLINE: Beatrice de Graaf

SECTION: LETTER&GEEST; Blz. 75

LENGTH: 1732 woorden

SAMENVATTING

De Duitse verdraagzaamheid jegens moslims kalft af, sneller dan in Nederland. Toch verloopt het debat over integratie volgens historica **Beatrice de Graaf** niet zo heftig als hier. Tot nu toe. „Er is maar een kleine lont in het kruitvat nodig voor **de** omslag.”

VOLLEDIGE TEKST:

Duitsland heeft het moeilijk met 'de islam'. Tot **de** zomer leek er onlangs meldingen over verijdelde jihadistische aanslagen nog niet zoveel aan **de** hand. Maar in **de** recente maanden is ook in Duitsland een echt 'islamdebat' ontstaan.

Het begon uiteraard in september met het boek van Thilo Sarrazin, 'Deutschland schafft sich ab'. **De** SPD-politicus waarschuwde dat te 'soft' wordt omgegaan met integratie en dat **de** gevaren van **de** islam onderschat worden. Kanselier Merkel gaf niet lang daarna toe dat 'Multikulti' was mislukt. In oktober kwam **de** Friedrich Ebert Stiftung (het wetenschappelijk bureau van **de** SPD) met een onderzoek waaruit bleek dat **de** anti-islam sentimenten onder **de** bevolking van 34 procent in 2002 naar bijna 50 procent anno nu zijn gegroeid.

De terrorismedreigingen van oktober en november zetten dit debat verder op scherp. **De** beveiliging van luchthavens en treinstations werd aangescherpt, zelfs **de**

koepel van **de** Rijksdag in Berlijn ging dicht. **De** minister van binnenlandse zaken Thomas **de** Maizière liet op 22 november zijn gebruikelijke terughoudendheid varen en organiseerde een persconferentie om **de** bevolking op te roepen tot waakzaamheid. **De** Berlijnse wethouder Ehrhart Körting waarschuwde **de** burgers van zijn stad zelfs tegen verdacht uitziende, Arabisch sprekende mannen. **De** voorzitter van **de** 'Zentralrat für Muslime', Aiman Mazyek, waarschuwde op 23 november dat **de** terreurdreigingen en **de** bijbehorende waarschuwingen het 'klimaat van **de** angst' verscherpten. Vorig weekend werd weer een Berlijnse moskee doelwit van brandstichting.

Als reactie op **de** onrust zocht **De** Maizière opnieuw **de** publieke aandacht, dit keer om te waarschuwen voor Islamfeindlichkeit. Niet alle moslims waren immers potentiële terroristen. Maar **de** Universiteit Münster concludeerde deze week dat minder dan vijf procent van **de** Duitsers **de** islam tolerant vinden; in buurlanden als Nederland is dat veel hoger, ruim twintig procent. Vooral in Oost-Duitsland overheersen **de** negatieve sentimenten.

Is in Duitsland dan nu toch een dam van anti-moslimressentiment doorgebroken, zowel in absolute percentages als in publieke en politieke uitspraken? Mijn conclusie een half jaar geleden (7 juni in Trouw) was dat **de** link tussen immigratie, terrorisme en islam in Duitsland nog niet zo openlijk werd getrokken als in Nederland, zeker niet door regerende politici en ook niet in **de** mainstreammedia. Als er al een poging werd gedaan om een soortgelijk anti-islamgeluid te laten horen (van publicisten als Necla Kelec en Henryk Broder), dan werd dat snel afgeschreven als marginaal gemopper.

Mijn argument was toen dat **de** ophef over **de** al dan niet vermeende repressieve praktijken van 'de islam' nauw

samenhingen met een sterker in Nederland verankerde tendens om manifestaties van religie uit het publieke domein te willen weren - of dat nu om fundamentalistische moslims of orthodoxe christenen gaat. In Duitsland hebben zowel **de** SPD (protestanten) als **de** CDU/CSU (katholieken) een grote aanhang in **de** kerken. **De** Berlijnse protestantse bisschop Markus Dröge bezocht na terrorismewaarschuwingen een moskee en riep joden, christenen en moslims op om samen een vuist tegen geweld te maken. Zijn stem heeft van oudsher gezag.

President Christian Wulff, een conservatieve christen-democraat, laat zich in een publieke rede uit over **de** waarde van religie en verdedigt **de** stelling dat **de** islam óók deel van **de** Duitse cultuur uitmaakt. Voor Duitsers is het niet goed denkbaar dat ze hun verontwaardiging over vrouwonvriendelijke of gewelddadige praktijken die met **de** Koran in **de** hand worden gelegitimeerd, op één lijn stellen met verontwaardiging over andere vormen van religieus fundamentalisme.

Ten tweede is er in Duitsland een groter politiek-ideologisch verzet tegen meer veiligheidsmaatregelen en meer inbreuken op **de** privacy. Daar profiteren **de** moslims van mee. **De** Groenen, **de** FDP en delen van **de** SPD zijn niet zo gecharmeerd van grote overheidsoffensieven voor veiligheid. **De** historische ervaringen met twee dictaturen en **de** sindsdien stevige traditie van burgerprotest in Duitsland zetten een rem op allerlei nieuwe ingrepen voor opsporing, dataopslag en registratie van afwijkend gedrag.

Maar nu lijkt er dan toch iets te veranderen. Sarrazins boek bereikte in korte tijd een miljoenenoplage en beheerst al maandenlang het debat - waarbij Sarrazin een stap te ver ging en ook een biologisch argument tegen immigratie aanvoerde (moslims kregen meer kinderen, waren minder intelligent, waardoor Duitsland als geheel dommer werd). **De** Berlijnse CDU-politicus René Stadtkewitz haalde Geert Wilders naar **de** Duitse hoofdstad. Zelfs Angela Merkel kondigde het failliet van multikulti aan. Overigens niet als reactie op Sarrazin of Wilders, ze had dat al maanden eerder laten weten, maar toen haalde het nog niet **de** media. **De** integratieproblematiek is hoog op **de** politieke agenda beland.

In september zei minister **De** Maizière dat **de** republiek te

kampen had met een cohort van tien tot vijftien procent islamitische Integrationsverweigerer. Dat bleek later een omstreden percentage (**de** minister had allerlei onderzoeken kritiekloos in elkaar geschoven), maar **de** toon was gezet. Minister van gezinspolitiek en vrouwen, **de** jonge CDU-politica Christina Schröder, organiseert tegenwoordig bijeenkomsten om **de** Deutschenfeindlichkeit van immigranten, in het bijzonder van moslims, aan **de** kaak te stellen.

Toch blijven grote verschillen bestaan met **de** situatie in Nederland. **De** islam als zodanig wordt nog niet als **de** oorzaak van al het euvel geduid. Het gaat nog steeds over twee verschillende zaken: over problemen rond integratie, waarbij **de** genoemde 'Deutschenfeindlichkeit' een rol speelt, en over terrorisme. Maar het idee dat '**de** islam' daar als religie (of politieke ideologie) verantwoordelijk voor is, is nog geen mainstreamgeluid. Ook is in Duitsland (nog) geen sprake van dezelfde verruwing als in het Nederlandse debat. Politieke correctheid blijft **de** norm. Sla er **de** fora van **de** grote kranten maar op na: **de** redacties van Die Zeit, Die Welt of Der Spiegel verwijderden stelselmatig te grove uitlatingen, met het commentaar dat het wel 'fatsoenlijk' moet blijven. 'Kopvoddentaks' of 'straatterroristen' zijn neologismen die in Duitsland niet snel door **de** mainstreammedia of politici gebezigd zullen worden.

We kunnen ons afvragen waar die terughoudendheid in toon en debat vandaan komt, maar ook vaststellen dat juist Nederland met een lawaaïge inhaalslag bezig is. Stond immigratie hier jarenlang niet of nauwelijks op **de** politieke agenda (tot 2000), nadien is het verzet tegen het multiculturalisme heftig teruggekomen. In Duitsland was norm altijd al conservatiever ten opzichte van immigranten dan in Nederland. Immigranten zonder Duits bloed in **de** aderen kregen moeizaam een paspoort. Al jaren geleden introduceerde CDU-politicus Friedrich Merz het begrip Leitkultur. Toen werd hij nog weggehoond, nu is het een veel terugkerend begrip. Bisschoppen, bewindslieden en vakbondsleiders stellen dat '**de** islam' deel uitmaakt van het Duitse leven, er lopen immers al zo'n vier miljoen moslims in Duitsland rond, dat valt niet te ontkennen. Maar 'ze' moeten zich dan wel aanpassen aan **de** meerderheidscultuur van grondwettelijke principes en goede omgangsvormen. **De** CSU-politicus Norbert Geis ging nog een stapje verder: er was dan wel godsdienstvrijheid, maar geen godsdienstgelijkheid. In tegenstelling tot **de** Nederlandse zusterpartij het CDA heeft **de** CSU er nooit iets in gezien

om islamitische feestdagen te vieren of **de** bouw van moskeeën te faciliteren.

Tot nog toe verliep het islamdebat in Duitsland geordender, gestructureerder en conservatiever. Het werd niet gekaapt door opgewonden Arabisten, fanatieke secularisten of nieuwe partijen die er een eigen agenda op na houden. Het thema is al bezet door **de** grote conservatieve partijen. Naar het conservatieve doch matigende geluid van **de** protestantse en katholieke kerken wordt nog geluisterd. **De** regels van het debatspel zijn strenger. Sarrazin werd als bestuurder van **de** Bundesbank ontslagen omdat hij zich in een interview verlaagde tot eugenetische argumenten, Der Spiegel schreef hem af als 'racistische anti-moslim die onzin verkoopt'.

Maar **de** druk van onderop neemt toe. „Vergeleken met **de** buurlanden heerst in Duitsland een rigide en intolerante houding tegenover andere geloven", signaleerden onderzoekers van **de** Universiteit Münster deze week. Die druk leidt ertoe dat ook **de** grote partijen verder gaan in het benoemen van integratieproblemen en in het zoeken van oorzaken daarvoor dan voorheen. Termen als 'Integrationsverweigerer' of 'Islamfeindlichkeit' waren een half jaar geleden nog niet bedacht. Ruim **de** helft van **de** liberale en christen-democratische kiezers geeft Thilo Sarrazin gelijk, tweederde van alle Duitsers vindt helemaal niet dat **de** islam bij hun land hoort.

Het populisme is ook in Duitsland in opmars. Incidenten nemen toe. Er is echt maar een kleine lont in het kruitvat nodig om **de** democratische consensus (**de** integratie gaat problematisch, maar '**de** islam' kunnen we daarvoor niet verantwoordelijk houden') op te blazen. **De**

Friedrich-Ebert-Stiftung waarschuwt dat Duitsland een omslagpunt in het islamdebat nadert.

Maar Duitsers zouden geen Duitsers zijn als ze geen degelijke oplossingen zouden bedenken voor **de** onderliggende problemen. Talloze publicisten, wetenschappers en politici hebben inmiddels betoogd dat **de** integratieproblematiek feitelijk sociaal-economische oorzaken heeft, en geen religieuze.

In een open brief aan **de** bevolking stak Merkel haar onderdanen vorige week een hart onder **de** riem. Duitsland was als winnaar uit **de** economische crisis gekomen. Dat bood genoeg mogelijkheden om **de** maatschappelijke problemen met daadkracht te lijf te gaan. **De** regering zal meer geld uittrekken voor beter onderwijs en onderzoek, meer stage- en studieplaatsen voor kinderen en jongeren uit achtergebleven milieus en vooral 'warm eten op alle lagere scholen'. Want ook dat is Duits cultuurgoed: 'Zuerst kommt das Fressen, dann die Moral'.

Duitsers staan afwijzend tegenover moslims, al zegt **de** president dat **de** islam bij Duitsland hoort

LOAD-DATE: December 3, 2010

LANGUAGE: DUTCH; NEDERLANDS

GRAPHIC: lontje

PUBLICATION-TYPE: Krant

JOURNAL-CODE: Trouw